

درس های ادبی و زبانی از نهج البلاغه

(جلد اول)

دکتر نصرالله شامی

(استاد گروه ادبیات عربی، عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان)

فرزانه حاجی قاسمی

(دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی دانشگاه اصفهان)

سرشناسه	: شاملی، نصرالله، ۱۳۳۲ -
عنوان قراردادی	: نهج البلاغه، فارسی، برگزیده، شرح Nhjol-Balaghah .Persian .Selection
عنوان و نام پدیدآور	: درس‌هایی ادبی و زبانی از نهج البلاغه/ نصراله شاملی، فرزانه حاجی قاسمی.
مشخصات نشر	: اصفهان: اندیشه گویا، ۱۳۹۵ -
مشخصات ظاهری	: ج.
شابک	: دوره : 978-600-6836-27-0 : ج. ۱ : 978-600-6836-28-7
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه -- مسائل ادبی
موضوع	: Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Literary aspects
موضوع	: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه -- صرف و نحو
موضوع	: Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Grammar
موضوع	: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه -- نقد و تفسیر
موضوع	: Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Criticism and interpretation
شناسه افزوده	: حاجی قاسمی، فرزانه، ۱۳۷۰ -
شناسه افزوده	: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه، برگزیده، شرح
رده بندی کنگره	: ۱۳۰ / ۵۵ / ۰۹ BPTN
رده بندی دیویی	: ۲۹۷ / ۵۱۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۵۳۰۰

انتشارات اندیشه گویا

درس‌هایی ادبی و زبانی از نهج البلاغه (جلد اول)

دکتر نصراله شاملی - فرزانه حاجی قاسمی

نشر اندیشه گویا اصفهان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۸۳۶-۲۸-۷

چاپ اول بهار ۱۳۹۶ ** ۳۲۸ صفحه وزیری

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه ** چاپ کوثر اصفهان

قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای مؤلف محفوظ است.

مقدمه

کتاب نهج البلاغه گردآوری سید رضی^(ره) است که در فراهم آوردن آن کوشش فراوان صورت گرفته و به سبب تدوین این کتاب هر کسی را شاید تا چنین هنرمندی از خود بروز دهد. این کتاب که چه ظاهر یک متن دینی است اما از ملاحظات مختلف قابل پی گیری است. اولاً این کتاب در زبانی است ادبی و بلاغی از سخنان امام علی^(ع) در چند مرحله تنظیم شده است؛ یکی از آن مراحل ترتیب خطبه هاست و دیگر مرحله تدوین نامه و کلام آن بزرگوار و در مرحله سوم، امامان بکثرت قرار دارد. نکته قابل ذکر آن است که سخنان حضرت را نمی توان به سادگی و بدون توجه به آراء نحوی، صرفی، لغوی و بلاغی مورد بررسی قرار داد. از نظر واژه شناسی برخی از واژگان نیاز به توضیح کامل دارند و برای دستیابی به معنای روشن باید فراوری شوند تا معنا و عمق امام^(ع) حاصل شود. برخی از عبارات از چنان انجام نحوی برخوردارند که عدم سیطره بر آراء لغویان و یا عدم دقت در ترکیب عبارات می تواند خواننده را از قصد جدی امام^(ع) در «دلت کلام» باز دارد. تناسب کلمات و قرائن لفظی و عقلی و ترکیب های خاص نحوی و ملاحظات بلاغی و زیبایی متن و وجود آهنگ های به جا و خوش وزن و موزون و وجود هارمونیک های موسیقایی در تمام متن ها موجب دقت خواننده می شود تا از یک یا چند بار خواندن ملالی به خود راه ندهد و در هر بار خواندن مطلب تازه ای را بگیرد که با مطالب قبلی متفاوت است. دسترسی آن حضرت به علم بی کران الهی و چند لایگی سخنان آن بزرگوار موجب حیرت و موجد مسرت خاطر خواننده می شود تا در جهت کسب معارف ناب دینی، اخلاق عرفانی و سلوک ربانی گام های بلندی بردارد. نهج البلاغه را گرچه یک متن دینی بدون سند دانسته اند و به آن مراجعه چندان در فعالیت های علمی و فقهی نمی شود لکن مطالعه در مستندات این کتاب

شریف قدرت چانه‌زنی فراوانی را در جهت به کرسی نشاندن معارف ناب الهی بالا برده است.

به علاوه ارزش افزوده متن نهج البلاغه در فراگیری متون ادبی از یک سو و در برداشتن معارف هدایت‌گر از سوی دیگر ما را در بر آن داشت که تدبیری بیاندیشیم و این متن مشکل ادبی را برای خوانندگان تسهیل کرده و در جهت قابل عرضه کردن به میان جامعه دانشگاهی که چندان با متون پیچیده ادبی آن هم ادبیات قرن اول هجری سر و کار نداشته، نکات معنوی آن را همراه با تعلیم واژه‌شناسی و عبارت‌شناسی دنبال نماییم. بدیهی است، بحث در واژگان مترادف، مشترک معنایی، الفاظ غریب و سیطره بر متن اجتناب‌پذیر است. بحث نحوی، صرفی، اشتقاق و دلالت معنایی در این کتاب شریف از اهمیت فراوان برخوردار است. لذا بصریه گرفتیم کتابی به سبک خودآموز برای دانشجویان دوره کارشناسی و ارشد در گروه‌های، علوم قرآن و حدیث، فلسفه و کلام اسلامی، ادبیات فارسی و عربی به تحریر درآید. نگارش نیز اثر از کلمات حکمت آغاز شد تا برای دانشجویانی که قصد تمرین بر روی عبارات نسبتاً مشحور نهج البلاغه را دارند، خالی از رویکردهای مختلف فرهنگی، سیاسی و اجتماعی، به آموزش متن آن به طریق علمی پرداخته تا ان شاء الله جوانان و دانشجویان ما قدرت استفاده از متون دینی را داشته باشند. در این نوشته سعی کرده‌ایم واژه‌شناسی نهج البلاغه تنها منحصر به معنی آن نباشد زیرا تلاش شده است واژگانی که نیاز به تصریف و اشتقاق دارند حتی الامکان در تجزیه و تحلیل، مناسب، آن‌ها را به روش صحیح یاد بدهیم تا دانشجوی ریشه‌شناسی افعال مشکل را درک کند و سم‌هایی که به نحوی با علم صرف و اشتقاق سر و کار دارند به اسم آغازین و ریشه ثانی مورد حتمی‌المقدور برگردند.

در ترکیبات نحوی و بلاغی نیز تا آن جا که امکان داشته‌ها به نکات برجسته نحوی یا بلاغی اشاره کردیم و از بسط نکات نحوی و بلاغی که موجب مدلت مخاصمان می‌شود پرهیز نمودیم. در بخش توضیح معنا سعی شد از شرح‌های نهج البلاغه استمداد گردد. لیکن بنابر تمرکز روی یک منبع خاص (شرح نهج البلاغه میثم بحرانی^(۱)) کمک گرفتیم و بر آن شروح نیز مطالبی را افزودیم. افزایش این مطالب بیشتر اوقات به زبان‌شناسی خاص نهج البلاغه منجر گردید. گرچه نامی از اصطلاحات پیچیده زبان‌شناسی و موضوعات آن نبردیم اما اشارت کردن به سخنان امام^(ع) چاره ما را به آن طرفی هدایت کردند که به طور مستقیم از آن متن ایمانی بتوانیم بهره‌های لازم را دریافت کنیم.

آنچه داستان نهج البلاغه را در پس پرده غربت در میان مسلمان به ویژه شیعیان آن امام مظلوم نگه داشته و آنان از محتوای این بحر بی‌کران از معارف الهی و بشری غافل‌اند، کسانی هستند که خود را در حبس فقه و اصول نگه داشته و از فقاہت کلام امام^(ع) و غور در اصول معارف الهی و بشری غافل‌اند و صدها سال است که بشریت را از این گنج پنهان معرفتی و این چراغ روشنی بخش محروم کرده‌اند. البته غفلت از این امر نداشته باشیم که سخن آن حضرت در قالب ادبیاتی جای گرفته که باید در چند مرحله فراوری گردد تا سهل‌الوصول برای اذهان ضعیف نسل‌هایی شود که دل به مظاهر طبیعت و صنعت ساخت بشرهایی سپاه‌اند که خود کمترین شناخت صحیحی از ماهیت و هویت انسانی خود ندارند. نهج‌البلاغه نیز از آن کما شما را به سفرهای دور و دراز نفس و حقیقت انسانی‌مان می‌برد؛ در پس اعمق این ویرانه‌های بکر و کشف نشده ما را در فرودگاه دل‌مان وارد و از آنجا با سفینه روح که می‌زنیم با آن، معراج رویم و از ملائک پرکشیم و بالاتر رویم، آشنا می‌گرداند.

نصراله شاملی

(استاد گروه ادبیات عربی، عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان)

برزانه حاجی قاسمی

(دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی دانشگاه اصفهان)